

Perekonnaseaduse rakendusprobleemid

Sisukord

I osa ABIELU	1
II osa SUGULUSEST TULENEVAD ÕIGUSED JA KOHUSTUSED.....	8
III osa EESTKOSTE	13
IV osa RAKENDUSSÄTTED	21
LISA 1.....	22

I osa ABIELU

1. Kas tuleb säilitada alaealiste õigus abielluda (PKS § 1 lg 3)?

- 1.1. Kohus võib alaealise teovõime laiendamise sätete kohaselt laiendada vähemalt 15-aastaseks saanud isiku teovõimet nende toimingute tegemiseks, mis on vajalikud abielu sõlmimiseks ning abieluga seotud õiguste teostamiseks ja kohustuste täitmiseks. Sellist võimalust on seni õigustatud põhjendusega, et kui alaealine on rase või juba saanud lapsevanemaks, võib ta soovida sellega seoses ka abielluda. Samas ei anna abiellumise jaoks teovõime laiendamine alaealisele siiski õigust oma last esindada, enne kui ta on ise täisealiseks saanud ning lisaks ei ole tänapäeva ühiskonnas laste saamine väljaspool abielu enam ammu erandlik ja taunitav, vaid pigem tavapärane nähtus. Seetõttu on PKS § 1 lg 3 alaealisele isikule abiellumisõiguse andmise vajalikkus kaheldav.
- 1.2. Nimetatud küsimuses on Eestile korduvalt etteheiteid tehtud seoses ÜRO lapse õiguste konventsiooni¹ mittejärgimisega. Lapse õiguste konventsiooni täitmise kohta koostatud Eesti aruande arutamisel tekkis viimati 2011. aasta novembri keskpaigas probleem liiga madala abiellumisea tõttu. Eestit kritiseeriti põhjusel, et siin võib juba 15-aastaselt abielluda, kuigi see on lapse õiguste konventsiooni kohaselt veel lapse iga. Eesti põhjendusi (vt punkti 1.1.) sellise regulatsiooni õigustuseks ei peeta rahvusvahelisel tasandil kuigi veenvateks.
- 1.3. Statistika kohaselt on nooremaid kui 18-aastaseid abiellujaid väga vähe ning neid jääb iga aastaga vähemaks, mis suurendab kahtlusi sellise regulatsiooni vajalikkuses.²

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Kustutada PKS § 1 lg 3.

¹ Konventsiooni mitteametlik tõlge eesti keelde kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

² Kui aastatel 2006 ja 2007 oli alaealisi abiellujaid veel vastavalt 53 ja 54, siis aastatel 2009 ja 2010 kõigest 22 ja 19. Seejuures on aastatel 2006-2010 abiellunud vaid 2-5 alaealist noormeest aastas (Allikas: Statistikaamet <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV28&ti=ABIELLUJAD+SOO+JA+VANUSE+J%C4RGI&path=../Database/Rahvastik/03Rahvastikusunmused/02Abielud/&lang=2>).

MÕJUD: Muudatuse tegemise korral kaotaksid alaealised õiguse abielluda. Mõnevõrra väheneks ka kohtute töökoormus, kuna enam ei oleks võimalik taotleda abielu sõlmimiseks alaealiste teovõime laiendamist.

2. Kas tuleb täiendada PKS ja perekonnaseisutoimingute seadust (PKTS), et sellest nähtuks ka notari õigus abielu sõlmimist ja lahutamist kinnitada?

2.1. Alates 1. juulist 2010 on perekonnaseisuametnike ja vaimulike kõrval ka notaritel õigus teatud perekonnaseisutoiminguid teha (kinnitada abielude sõlmimist ja lahutamist),³ kuid hetkel asuvad seda õigust puudutavad sätted vaid PKS ja PKTS suhtes eriseadustes (nt notariaadiseaduses). Sellise olukorra tingis asjaolu, et notaritele anti perekonnaseisutoimingute tegemise õigus alles siis, kui PKS ja PKTS eelnõude menetlus oli parlamendis lõppstaadiumis. Õigus-süsteematiselt oleks korrektne, kui ka PKS ja PKTS viitaks notaritele kui abielu sõlmimise ja lahutamise õigust omavatele isikutele.

2.2. Õiguse adressaat ei saa PKS ja PKTS vahendusel teada, et tal on õigus notari poole pöörduda abielu sõlmimise või lahutamise sooviga, mistõttu ei täida notaritele sellise lisafunktsiooni andmine täielikult oma eesmärki. Abielluda soovivad isikud ei tule suure tõenäosusega selle peale, et otsida abielu sõlmimist puudutavaid sätteid ka näiteks notariaadiseadusest.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Lähivalt asendada PKS-is sõna “perekonnaseisuametnik” sõnadega “abielu sõlmimise kinnitamiseks õigustatud isik” või “perekonnaseisuametniku pädevusega isik” (PKS §§ 5, 7 jne) ning täiendada PKTS § 3, mis loetleb perekonnaseisuasutused, notareid puudutava lõikega; 3. Lisada PKS § 7 lõige, mis selgitaks, et perekonnaseisuametnik käesoleva seaduse tähenduses on isik, kellel on PKTS kohaselt õigus vastavaid perekonnaseisutoiminguid teha ning täiendada PKTS § 3 notareid puudutava lõikega.

MÕJUD: Süsteemsem regulatsioon. Abielluda ja lahutada soovivate isikute suurem õigusteadlikkus. Notarite rolli kasv nende perekonnaseisutoimingute tegemisel ja sellest tulenev perekonnaseisuasutuste ja kohtute töökoormuse vähenemine.

3. Millistel tingimustel võib notar abielu lahutada?

PKS § 64 näeb ette, et perekonnaseisuasutuses võib abielu lahutada abikaasade vastastikusel kokkuleppel nende ühise kirjaliku avalduse alusel. Perekonnaseisuasutus võib abielu lahutada juhul, kui mõlema abikaasa elukoht on Eestis.

PKS § 65 lõike 2 kohaselt lahutatakse abielu kohtus, kui abikaasad vaidlevad abielu lahutamise või lahutusega seotud asjaolude üle või kui perekonnaseisuasutus ei ole pädev abielu lahutama.

Käesoleva dokumendi eelmises punktis nimetatud põhjusel puudub PKS-is aga täpsustus selle kohta, millistel tingimustel on notari õigus abielu lahutada. Seni on analoogia korras

³ Kokku on Eestis 2011. aastal perioodil jaanuar-oktoober registreeritud 4658 abielu, notarite poolt kinnitati neist 117. Samal perioodil lahutati 2543 abielu, notarid kinnitasid neist 67 lahutust ning kohtus lahutati 411 abielu. Näiteks käesoleva aasta oktoobris sõlmiti kokku 367 abielu - vaimulike poolt neist 18 ja notarite poolt 12. Lahutati aga 264 abielu, neist notarite poolt 20 ja kohtus 61. 2010. a kinnitati notarite poolt kokku 135 abielu ja 99 lahutust (Notarite Koja ja Justiitsministeeriumi statistika).

kohaldatud perekonnaseisuasutuse kohta käivat regulatsiooni, kuid siin võib kaaluda ka notarile mõnevõrra laiemate õiguste andmist abielu lahutamisel – näiteks abielulahutuse korral lepitajana tegutsemine ja/või selliste abielude lahutamine, kus ühe või mõlema abikaasa elukoht ei ole Eestis (seejuures loomulikult rahvusvahelise eraõiguse reegleid järgides).

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täiendada PKS regulatsiooni, sätestades, millistel tingimustel võib notar abielu lahutada: 2.1. Samadel tingimustel nagu perekonnaseisuasutus või 2.2. Lubada notaritel abielu lahutada suuremal hulgal juhtudel kui perekonnaseisuasutustel (näiteks lepitamine, välisriigi elanike abielu lahutamine).

MÕJUD: Suurem õigusselgus. Õiguste laiendamise korral notarite rolli kasv abielulahutuste puhul ja sellest tulenev kohtute töökoormuse vähenemine.

4. Kas peab olema võimalik varaühisuse varasuhte kestel üksikuid varaesemeid jagada (PKS § 27 lg 4)?

4.1. Praktikas on PKS § 27 lg 4 ja PKS § 37 rakendamisel tekkinud ebaselgus. Nimetatud sätetest ei selgu üheselt, kas varaühisuse varasuhte kestel on lubatud jagada abikaasade vahel üksikuid ühisvarasse kuuluvaid esemeid või mitte ning seetõttu on võimalik sätete erinev tõlgendamine. Seadusandja algseks eesmärgiks oli, et erinevalt 1. juulini 2010 kehtinud perekonnaseadusest ei peaks abikaasadel enam olema võimalik varaühisuse varasuhte kestel jagada üksikuid esemeid selliselt, et need muutuksid ühe või teise abikaasa lahusvaraks. Algse idee kohaselt pidi olema võimalik vara jagamist läbi viia vaid varaühisuse varasuhte lõppemisel. Sellist seisukohta toetab PKS § 37, mille kohaselt varaühisuse lõppedes jagavad abikaasad ühisvara. PKS § 27 lg 4 (“Abieluvaralepinguga võib tunnistada ühisvaraks või lahusvaraks üksikuid esemeid või teatavasse liiki kuuluvaid esemeid.”) aga näib siiski sellise võimaluse abikaasadele andvat. PKS § 27 lõike 4 selline tõlgendamine ei ole kooskõlas seadusandja eesmärgiga, milleks on tagada abikaasade varasuhete terviklikkus ning võlausaldajate tugevam kaitse.

4.2. Seega tuleks kaaluda PKS § 27 lõike 4 kustutamist või muutmist. Kui lõiget otsustatakse muuta, siis tuleks lisada lõikesse näiteks täiendus “üksikuid tulevikus omandatavaid esemeid...” või väljendada selgemalt, et üksikute esemete kuuluvust saab määrata abieluvaralepingus vaid siis, kui valitakse samas lepingus ühtlasi ka uus varasuhe.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Kustutada § 27 lg 4; 3. Muuta § 27 lg 4 nii, et see võimaldaks vaid tulevikus omandatavate esemete ühisvaraks või lahusvaraks tunnistamist.

MÕJUD: Regulatsiooni muutmise tagaks selguse notarite töös ja kohtusüsteemis ning lihtsustaks abikaasade õigussuhteid varaühisuse korral.

5. Kas vara valitsemise mõistet on vaja selgitada?

PKS abikaasade varasuhete peatükis kasutatakse mõistet “vara valitsemine” ning praktikas on jäänud veidi ebaselgeks, mida vara valitsemine endas hõlmab. Näiteks kasutatakse seda mõistet PKS § 27 lg 5, §§ 28-30, § 41. Seega tuleks kaaluda, kas on vajalik vara valitsemise mõistet täiendavalt selgitada. Alternatiiviks oleks asendada valitsemise mõiste sõnadega “valdamine ja kasutamine”, millega oleks selle mõiste sisu valdavalt hõlmatud, kuid mis siiski välistaks kohustuse vara eest hoolitseda, mida valitsemine muuhulgas samuti tähendab.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täpsustada PKS vara valitsemist puudutavaid sätteid, andes sellele mõistele selge sisu; 3. Täiendavate selgituste andmine, mida vara valitsemise all silmas peetakse.

MÕJUD: Vara valitsemise mõiste avamine tagaks selguse abikaasade omavahelistes suhetes, notarite töös ja kohtusüsteemis.

6. Kas ühisvara jagamisel peab kohtul olema võimalik abikaasade osade võrdsusest kõrvale kalduda (PKS § 37)?

- 6.1. Uus PKS ei luba kohtul erinevalt varasemast seadusest ühisvara jagamisel poolte osade võrdsusest kõrvale kalduda. PKS § 37 lõike 3 kohaselt jagatakse ühisvara abikaasade vahel kaasomandi lõpetamise sätete kohaselt võrdsetes osades, kui ei ole kokku lepitud teisiti. Abikaasad saavad seega kokku leppida vara jaotumises ükskõik millistes osades, kuid kui kokkulepe puudub, jagab kohus vara võrdsetes osades. Vajaduse ühisvara jagamisel abikaasade osade võrdsusest kõrvalekaldumise võimaluse järele on oma 30.09.2010 kirjas Riigikogu õiguskomisjonile välja toonud Eesti Kohtunike Ühing.
- 6.2. Varaühisuse regulatsioon on uues perekonnaseaduses jäigem esiteks seetõttu, et varasemas perekonnaseaduses sisaldunud ühisvarasuhe oli paindlikuma alternatiivi (uues seaduses vara juurdekasvu tasaarvestus) puudumise tõttu suuresti mugandatud, ega vastanud enam suurele osale traditsioonilisele ühisvarasuhtele iseloomulikele kriteeriumidele. Teiseks jäikuse põhjuseks on asjaolu, et algselt oli see varasuhe planeeritud lepinguliseks valikuks abikaasadele, kes eelistavad eriti tugevalt siduvat varasuhet. Seaduse menetlemise käigus aga seda osa seadusest muudeti ning varaühisus muudeti nõ seadusjärgseks varasuhteks, mis on oodatult osutunud uue seaduse kehtivusaajal levinuimaks varasuhteks.⁴
- 6.3. Kehtivas PKS-is on kohtu diskretsiooniõigust märgatavalt piiratud. Varasema seaduse kohaselt olid kohtul laiemad volitused tõendeid hinnates ja kaaludes otsustada, milline vara jagamise proportsioon oleks konkreetses olukorras õiglaseim, kuid see omakorda tähendas menetluse poolte jaoks väiksemat läbipaistvust ja prognoositavust. Varasem perekonnaseadus tõi abikaasade osade võrdsusest kõrvale kaldumise põhjendustena välja: 1) laste ja/või abikaasa oluline huvi, 2) ühisvara arvel ühe abikaasa lahusvara oluline suurenemine ja vastupidi ning 3) olukord, kus üks abikaasa ei ole mõjuva põhjuseta ühisvarasse panustanud.
- 6.4. Ükski eelmainitud põhjendustest ei ole aga Justiitsministeeriumi hinnangul varaühisuse varasuhte olemusega sobiv: 1) vanemate ja laste suhteid reguleerib PKS eraldi peatükk ning

⁴ 2010. aasta teisel ja 2011. aasta esimesel poolaastal sõlmiti kokku 4983 abielu (Siseministeeriumi statistika), millest 2463 juhul valisid pooled varalahususe või vara juurdekasvu tasaarvestuse varasuhte või sõlmisid abieluvaralepingu (Justiitsministeeriumi statistika <http://www.just.ee/11945>). Seega veidi enam kui pooled abiellunud paarid otsustasid jääda varaühisuse varasuhte juurde.

vanematel on kohustus oma lapsi üleval pidada. Ühisvara jagamisega ei oma aga lapsed puutumust. Samuti näeb PKS ette alused abikaasa ja lahutatud abikaasa ülalpidamiseks. Perekonna eluaset puudutav eriregulatsioon on aga ette nähtud PKS § 68, kus pannakse kohtule muuhulgas kohustus eluaseme kasutamise kindlaksmääramisel arvestada eelkõige laste heaolu ja muid tähtsaid asjaolusid; 2) Lahusvara koosseis on uues PKS-is mõnevõrra laiem kui varasemas seaduses. Nii näiteks kuuluvad erinevalt varasemast PKS-ist muuhulgas lahusvara hulka esemed, mille abikaasa omandab oma lahusvarasse kuuluva õiguse alusel või hüvitisena lahusvarasse kuuluva eseme hävimise, kahjustamise või äravõtmise eest või lahusvaraga tehtud tehingu alusel. Lisaks näeb PKS § 34 ette, et kui ühisvara valitsema õigustatud abikaasa kasutab ühisvara oma lahusvara huvides, peab ta kasutatud vara väärtuse hüvitama ning hüvitis arvatakse ühisvara hulka. Samuti kui abikaasa kasutab oma lahusvara ühisvara huvides, võib ta nõuda, et selle väärtus hüvitatakse ühisvara arvel. Seega puudub vajadus neid asjaolusid arvestada ühisvara jagamisel poolte osade võrdsusest kõrvalekaldumiseks; 3) Mõjuva põhjusega ühisvarasse panuste mittetegemise arvestamine ühisvara jagamisel poolte osade võrdsusest kõrvalekaldumise alusena ei sobi aga varaühisuse varasuhtega olemuslikult kokku, kuna abikaasade rollid ja panustamise viis abielu kestel on nende endi otsustada. Kui abikaasad ei soovi olla varaliselt kuigivõrd seotud, peaksid nad valima mõne teise varasuhte. Kui aga abielu kestel selgub, et üks abikaasa perekonna ülalpidamist ohustab ning ta ei nõustu varasuhet vahetama, siis peaks teine abikaasa tegutsema vastavalt PKS § 36 lõikele 1 juba abielu ajal ning taotlema varaühisuse lõpetamist.

6.5. Eeltoodud põhjendustest nähtub, et ükski varasemas PKS-is ette nähtud alustest abikaasade ühisvara jagamisel poolte osade võrdsusest kõrvalekaldumiseks ei ole uue PKS regulatsiooni valguses õigustatud ning ühisvarasuhte lõppemisel on õiglus saavutatav teiste sätete abil.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täiendada PKS § 37 ammendava loeteluga olukordadest, millisel juhul kohtul on õigus poolte osade võrdsusest kõrvale kalduda

MÕJUD: Sätte muutmine suurendaks paindlikkust otsuse tegemisel, võimaldades vara jagamisel arvesse võtta suuremat hulka juhtumi asjaolusid, kuid vähendaks läbipaistvust ja prognoositavust vara jagavate abikaasade jaoks. Muudatuse tagajärjel võib suureneda kohtute töökoormus, kuna ühisvara jagamise vaidlused muutuksid keerukamaks.

7. Millise hetke seisuga tehakse kindlaks ühisvara koosseis?

Praktikas on tekkinud raskusi ühisvara koosseisu kindlakstegemisel, kuna PKS ei määratle, millise hetke seisuga seda teha tuleb. Tasaarvestuse varasuhte puhul on määratletud PKS § 52 soetisvara arvestamise aeg. Nimetatud sätte kohaselt määratakse soetisvara suurus kindlaks varasuhte lõppemise seisuga. Kui abielu lahutatakse, arvestatakse varasuhte lõppemise aja asemel avalduse või hagi esitamise aega. Kui soetisvara tasaarvestatakse abikaasa nõudel kohtuotsusega, lähtutakse soetisvara arvestamisel varasuhte lõppemise aja asemel ennetähtaegse tasaarvestamise hagi esitamise ajast. Samalaadse sätte lisamine on vajalik ka varaühisuse puhul, et ühisvara jagamise vaidlustes oleks selge, millise hetke seisuga peab kohus ühisvara koosseisu tuvastama.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täiendada PKS § 37 uue lõikega, mis määraks kindlaks ühisvara koosseisu kindlakstegemise aja (uus lõige võiks vastata sisult § 52 põhimõtetele).

MÕJUD: Muudatus lihtsustaks ühisvara koosseisu määratlemist vara jagamisel abikaasade omavahelistes suhetes, notarite töös ja kohtusüsteemis.

8. Kas oleks vajalik täpsustada, et ka varalahususele kohaldatakse abikaasade varalisi suhteid puudutavaid üldsätteid (PKS § 58)?

PKS § 58 viitab vaid 3.peatüki (abielu üldised õiguslikud tagajärjed) kohaldatavusele varalahususe varasuhte korral, kuid puudub viide 5.peatükile (abielu lõppemine), mis sätestab samuti mitmed varalisi suhteid puudutavad küsimused (perekonna eluase ja sellega seotud vara jagamine lahutuse korral, lahutatud abikaasa ülalpidamine jne). Seaduse struktuur toetab tõlgendust, et ka PKS § 58 kehtiva sõnastuse puhul kohaldatakse lisaks 3.peatükile 5. peatükki, kuna see paikneb seaduses pärast üksikuid varasuhteid. Siiski lisaks otsene viide siinkohal selgust, et abielu üldised varalised tagajärjed on kõikidele varasuhetele kohaldatavad. Varalahususe korral tekitab vastasel korral küsimusi eriti PKS § 69 kohaldatavusest, mis näeb ette, et perekonna eluaseme tavalise sisustuse esemed arvatakse abikaasade ühisomandisse.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Lisada PKS § 58 teise lausesse viide ka 5.peatükile.

MÕJUD: Muudatus lihtsustab varalahususe varasuhte regulatsiooni mõistmist õiguse adreessaatide poolt.

9. Kas nõrgema poole kaitset peaks varaühisuse ja varalahususe varasuhetes laiendama?

- 9.1.Uue seaduse järgi on abikaasadel väga lihtne varalahususe varasuhet valida.⁵ Piisab vaid valiku tegemisest abiellumisavaldusel ning seejuures ei hoiatata abiellujaid, kes ei abiellu notari juures, selle varasuhte võimalike kahjulike mõjude eest eriti põhjalikult (perekonnaseisuasutustel ja vaimulikel puuduvad selleks vajalikud juriidilised eriteadmised). Seetõttu võib kaaluda mõningate täiendavate tagatiste lisamist varalahususe varasuhte puhul.
- 9.2.PKS § 41 lg 2 kohaselt võib vara juurdekasvu tasaarvestuse varasuhte korral abikaasa ainult teise abikaasa nõusolekul käsutada perekonna eluasemena kasutatavat või ühe abikaasa poolt eraldi kasutatavat eluruumi. Võib kaaluda sarnase perekonna eluaseme kaitse laiendamist ka varalahususe varasuhtele, kuna abielludes ei oska tulevased abikaasad sageli ette näha võimalikke olukordi, kus varalahusus neile kahjulikuks võib osutuda (nt laste kasvatamine).
- 9.3.Eluaseme kaitse laiendamise vastu varalahususe varasuhte puhul räägib asjaolu, et näiteks perekonna eluaseme kaitse laiendamine sellele varasuhtele tähendaks abikaasade omandiõiguse olulist piiramist (käsutuspiirang), mis ei sobi kokku varalahususe

⁵ Esimese aasta jooksul pärast uue PKS jõustumist (2010.a teine ja 2011.a esimene poolaasta kokku) on abieluvararegistri statistika kohaselt abiellujad valinud juurdekasvu tasaarvestuse varasuhte 497 juhul ning varalahususe 1359 juhul, lisaks on sel perioodil sõlmitud 607 abieluvaralepingut. Ühisvara valiku kohta abieluvararegistrisse kannet ei tehta (allikas: abieluvararegistri statistika <http://www.just.ee/11945>).

põhimõtetega. Seega tuleb kaaluda, kas olulisem on nõrgema poole kaitse abielusuhetes või abikaasade piiramatu omandiõigus neile kuuluva vara suhtes.

9.4. Varaühisuse varasuhte puhul on perekonna ühine eluase erinevalt varalahususe varasuhtest reeglina kaitstud, kuid kaitse on mõnevõrra kitsam kui juurdekasvu tasaarvestuse varasuhte puhul. Nimelt kehtib kaitse vaid ühisvaraks oleva vara osas ning ei puuduta seda vara, mis on ühe abikaasa lahusvara, kuid mida perekond kasutab eluasemena. Võib kaaluda, kas oleks põhjendatud varaühisuse varasuhtes täiendava kaitse andmine perekonna eluasemele, mis kuulub ühe abikaasa lahusvara hulka.

9.5. Pigem võiks toetada nii varalahususe kui varaühisuse osas kehtiva olukorra säilitamist, kuna praeguseks on PKS rakendajad juba uue regulatsiooniga harjunud. Varalahususe varasuhtes puudub tugevama kaitse pakkumise suhtes abikaasade soov ning varaühisuse varasuhtes puudub selleks otsene vajadus, kuna tegemist on niigi abikaasasid majanduslikult äärmiselt tugevalt siduva varasuhtega.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Tugevdada perekonna ühise eluaseme kaitset varaühisuse varasuhte puhul sarnaselt juurdekasvu tasaarvestuse varasuhtele ja/või 3. Luua lisatagatised ka varalahususe varasuhte valinud paaridele.

MÕJUD: Muudatus annaks abielus nõrgemale poolele tugevamad tagatised teise abikaasa võimalike kuritarvituste vastu, kuid kitsendaks samas omanikuks oleva abikaasa omandiõigust märkimisväärselt. Kuna uus regulatsioon on juba juurdunud, tekitaks muudatus tõenäoliselt mõnevõrra segadust nii abikaasade kui seadust rakendavate juristide seas.

10. Kas peaks täpsustama abielulahutuse järgselt vara jagamist reguleerivate sätete sõnastust (PKS § 37)?

Praktikas on üksikutel juhtudel tekkinud probleeme PKS § 37 grammatilisel tõlgendamisel. Viidatud säte näeb ette, et ühisvara jagavad “abikaasad”, kuid kui enam abielus ei olda (ükskõik, kas abielu lõppemise põhjuseks on lahutus või abikaasa surm), siis ei olda ka enam abikaasad. Mõned praktikud leiavad seega sätet grammatiliselt tõlgendades, et ühisvara jagamine pärast abielu lõppemist ei ole võimalik. Selline ei olnud aga kindlasti seadusandja mõte PKS § 37 loomisel.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Lisada PKS § 37 täiendav lõige, mis täpsustaks, et sätet kohaldatakse ka endiste/üleelanud abikaasade suhtes.

MÕJUD: Kohtute koormuse vähenemine õiguse tõlgendamisel ning halduskoormuse vähenemine tingituna arusaadavamast regulatsioonist õiguse adressaadi jaoks.

II osa SUGULUSEST TULENEVAD ÕIGUSED JA KOHUSTUSED

1. Kas peaks täpsustama PKS § 84 lg 2 sõnastust?

PKS § 84 lg 2 kohaselt ei tuvasta kohus lapse isana isikut, kelle seemnerakke on kasutatud kunstlikuks viljastamiseks. Praktikas on see säte kohati segadust tekitanud ning selgitamise on vajanud, et viidatud sätet ei kohaldata kunstlikult viljastatud naise partneri suhtes, kelle seemnerakke on kunstlikuks viljastamiseks kasutatud, vaid silmas peetakse doonorit. Kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seaduse (edaspidi KVEKS) § 21 toetab sama põhimõtet, kuid selguse huvides võib kaaluda sõnastuse korrigeerimist.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Asendada PKS § 84 lõikes 2 sõna „isikut“ sõnaga „doonorit“.

MÕJUD: Kohtute koormuse vähenemine õiguse tõlgendamisel ning halduskoormuse vähenemine tingituna arusaadavamast regulatsioonist õiguse adressaadi jaoks.

2. Kuidas toimub isaduse omaksvõtuks nõusoleku andmine pärast ema surma (PKS § 89)?

2.1. Justiitsministeeriumi tähelepanu on juhitud asjaolule, et PKS § 89 lõige 2 võimaldab praktikas kuritarvitusi. PKS § 89 lõike 1 kohaselt on isaduse omaksvõtuks vajalik ema nõusolek. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt on juhul, kui ema on lapse hooldusõigusest ilma jäetud või surnud või kui laps on saanud täisealiseks, vajalik ka lapse nõusolek. Normide koosmõjus on mõningate seaduse rakendajate tõlgenduse kohaselt juhul, kui lapse ema on surnud ja laps on täisealine, võimalik isadus omaks võtta perekonnaseisuasutuses vaid enda isadust omaks võtta sooviva mehe avalduse ning täisealise lapse nõusoleku alusel, mis annab aga aluse võimalikeks kuritarvitusteks ja tegelikul põlvnemisel mittepõhinevateks kokkulepeteks.

2.2. Justiitsministeeriumi hinnangul ei saa kuritarvitused olla õiguslikult võimalikud, kuna viidatud sätte mõte ei seisne selles, et ema surma korral piisaks isaduse omaksvõtuks vaid täiskasvanud lapse ja isadust omaks võtta sooviva mehe avaldusest. Sellist järeldust ei ole võimalik teha ka § 89 lõike 2 grammatilisel tõlgendamisel, mis näeb ette, et lapse nõusolek on vajalik lisaks ema nõusolekule. Seega, kui lapse ema on surnud, siis saab PKS § 89 lõiget 2 rakendada vaid juhul, kui ta on enne surma andnud nõusoleku isaduse omaksvõtuks. Kui selline nõusolek puudub, siis tuleb isadus ema surma järgselt tuvastada PKS § 94 alusel kohtu kaudu. Kuna sätte sõnastus on aga tõepoolest mõnevõrra eksitav, oleks otstarbekas seda sõnastust korrigeerida.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Parandada PKS § 89 lõike 2 sõnastust selliselt, et sättest tuleks selgelt välja, kuidas tegutseda olukorras, kus lapse ema on surnud ning eeldatav isa soovib isadust omaks võtta.

MÕJUD: Kohtute koormuse vähenemine õiguse tõlgendamisel ning halduskoormuse vähenemine tingituna arusaadavamast regulatsioonist õiguse adressaadi jaoks.

3. Vajalik on ülalpidamiskohustuste regulatsiooni täiendamine vanavanema ülalpidamiskohustuse osas.

- 3.1. PKS § 96 näeb ette, et ülalpidamist on kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased (ülalpidamiskohustuslased). PKS § 102 lõige 1 sätestab, et isik vabaneb ülalpidamiskohustusest selles ulatuses, milles ta ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma teisele isikule ülalpidamist, kahjustamata enese tavalist ülalpidamist. Sellisel juhul rakendub PKS § 106 lõikes 1 ette nähtud asenduskohustus ning ülalpidamist annab sugulane, kes on seda kohustatud tegema järgmisena. PKS § 102 lõike 2 kohaselt aga ei vabane vanemad oma alaealise lapse ülalpidamise kohustusest isegi siis, kui nad ei ole võimelised ülalpidamist enese tavalist ülalpidamist kahjustamata andma ning sellises olukorras PKS § 106 lõike 1 järgne asenduskohustus ei rakendu.
- 3.2. Seega ei teki grammatilisel tõlgendamisel PKS § 106 lõike 1 kohaselt alaealise lapse puhul teiste sugulaste asenduskohustust, kui vanem ei ole võimeline last ülal pidama. Selline tõlgendus ei ole aga kooskõlas PKS mõttega. PKS algse seletuskirja⁶ kohaselt seisneb § 106 sätestatud asenduskohustuse põhimõte just selles, et kui esmajärjekorras ülalpidamist andma kohustatud vanemalt ei ole võimalik lapsele ülalpidamist saada, siis annab ülalpidamist vanavanem jne. Asendusvastutusega on seletuskirja kohaselt tegemist ka juhul, kui nõude esitamine kohustatud isiku vastu on võimatu või äärmiselt raskendatud (näiteks viibib kohustatud isik pidevalt välismaal või hoidub kohustuse täitmisest kõrvale). Sellisel juhul kohustus ei kao, vaid asenduskorras ülalpidamiskohustust täitev isik saab hiljem esitada regressinõude.
- 3.3. Vanavanema poolset ülalpidamiskohustust on oma hiljutises lahendis analüüsinud ka Riigikohus.⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi seisukoha järgi ei teki vanavanemal tõepoolest PKS § 106 lõike 1 kohast asenduskohustust oma alaealise lapselapse ülalpidamiseks, kuid vanavanematel võib oma lapselapse ülalpidamise kohustus tekkida siiski PKS § 106 lg 2 alusel. Tsiviilkolleegium leiab, et kui esimeses järjekorras ülalpidamist andma kohustatud sugulane on ülalpidamiskohustusest oma varalise seisundi tõttu PKS § 102 lg 1 järgi vabanenud, tekib järgmisena kohustatud sugulasel PKS § 106 lg 1 järgi asenduskohustus, v.a juhul, kui ka see sugulane on oma varalise seisundi tõttu ülalpidamiskohustusest vabanenud. PKS § 106 lg 2 esimeses lauses on aga kolleegiumi arvates sätestatud lisaalused, millal tekib sugulastel asenduskohustus. Seega tuleb kolleegiumi arvates tõlgendada nimetatud sätet selliselt, et sugulasel tekib PKS § 106 lg 2 esimese lause järgi asenduskohustus ka juhul, kui ülalpidamist andma kohustatud sugulane ei ole oma varalise seisundi tõttu ülalpidamise andmisest PKS § 102 lg 1 järgi küll vabastatud, kuid tema vastu ei ole võimalik ülalpidamisnõuet esitada või kui ülalpidamise väljamõistmist on temalt ülemäära raske saavutada. Selline tõlgendus on kolleegiumi arvates kooskõlas perekonnaseaduses sätestatud ülalpidamisõiguse üldise mõttega. PKS § 106 lg 2 pelgalt grammatiline tõlgendamine viiks Riigikohtu tsiviilkolleegiumi hinnangul olukorrani, kus vanavanematel tekib küll asenduskohustus täisealiseks saanud lapse ülalpidamiseks, kuid mitte alaealise lapse ülalpidamiseks, sest vanemad alaealise lapse ülalpidamise kohustusest

⁶ Kättesaadav Riigikogu kodulehel <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=95322&u=20111116134648>.

⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 19. oktoobri 2011. a otsus nr 3-2-1-75-11, kättesaadav Riigikohtu kodulehel: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-2-1-75-11>.

PKS § 102 lg 2 järgi ei vabane. Viimane oleks aga selges vastuolus alaealise lapse huvi üliluslikkuse põhimõttega.

- 3.4. Vaatamata sellele, et Riigikohus tõlgendamise kaudu PKS grammatilisel tõlgendamisel ilmnenu lünga lahendas, oleks siiski põhjendatud ka seaduse sõnastuse viimine seaduse mõtte ja eesmärgiga kooskõlla.
- 3.5. Muuhulgas võib kehtiva sõnastuse puhul näiteks vanavanema surma korral osutada problemaatiliseks ka sundosa nõudmine alaealise lapse poolt, kelle vanem ülalpidamiskohustust ei täida. Pärimisseaduse (edaspidi Päs) § 104 lõike 1 kohaselt on sundosa nõudmise õigus seaduse järgi pärima õigustatud pärandaja alanejal sugulasel, vanematel või abikaasal, kelle suhtes pärandajal oli surma hetkel perekonnaseadusest tulenev kehtiv ülalpidamiskohustus.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Muuta PKS § 106 sätestatud asenduskohustuse regulatsiooni selliselt, et see laieneks ka § 102 lõikes 2 nimetatud olukordadele ning kaaluda seaduse teksti näidisloetelu lisamist, millises olukorras asendusvastutus rakendub (nt kui kohustatud isik viibib pidevalt välismaal, hoidub kohustuse täitmisest pikema aja jooksul kõrvale vms).

MÕJUD: Alaealiste laste huvide tugevam kaitse ja õigusselgus. Kohtute töökoormuse kasv tulenevalt ülalpidamiskoostute esitamiseast teise astme sugulaste vastu.

4. Milline peaks olema lahutatud abikaasa ja teiselt vanemalt lapse sünni puhust ülalpidamist saava lapsevanema positsioon õigustatud isikute järjestuses?

- 4.1. PKS § 98 lg 1 sätestab ülalpidamist saama õigustatud isikute järjestuse, juhul, kui selliseid isikuid on mitu ja ülalpidamiskohustuslane ei ole võimeline neile kõigile ülalpidamist andma: alaealist last eelistatakse teistele lastele, lapsi kaugema astme alanejatele sugulastele, alanejat sugulast ülenejale sugulasele ning ülenejate sugulaste puhul lähema astme sugulast kaugema astme sugulasele. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt on abikaasa õigustatud isikute järjestuses võrdsustatud alaealise lapsega ning ta saab ülalpidamist enne täiskasvanud last või abielus olevat alaealist last ja ülejäänud sugulasi. Viidatud paragrahv ei pane aga paika, millisel positsioonil asub lahutatud abikaasa ja lapse sünni puhust ülalpidamist saav lapsevanem õigustatud isikute järjestuses, kuigi kohustatud isikute järjestuses on lahutatud abikaasa positsioon PKS § 107 lõike 2 kohaselt fikseeritud.
- 4.2. Kuna isiku side lahutatud abikaasaga ei ole samaväärselt tugev, kui alaealise lapse ja abikaasaga, siis ei oleks ilmselt põhjendatud tema positsiooni võrdsustamine nende isikutega. Siiski võiks lahutatud abikaasa positsioon olla võrdsustatud täiskasvanud lapse positsiooniga.
- 4.3. Erinevalt lahutatud abikaasast on aga lapse sünni puhust ülalpidamist saama õigustatud lapsevanem (PKS § 111) teisest vanemast väga tugevalt sõltuv ning ülalpidamiskohustus on võrdlemisi lühiajaline, mistõttu võib pidada põhjendatuks tema positsiooni võrdsustamist alaealise lapse ja abikaasa positsiooniga.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täiendada PKS § 98 uute lõigetega, pannes paika ka lahutatud abikaasa ja lapse sünni puhust ülalpidamist saama õigustatud isiku positsiooni ülalpidamist saama õigustatud isikute järjestuses.

MÕJUD: Lahutatud abikaasa ja lapse sünni puhust ülalpidamist saama õigustatud isiku tugevam positsioon ülalpidamise saamisel.

5. Lapse esindamine vanemate ühise hooldusõiguse korral (PKS § 120)

- 5.1. Lapse esindamise küsimus vanemate ühise hooldusõiguse korral on osutunud üheks suurimaks probleemiks PKS rakendamisel. PKS § 120 lõige 1 näeb ette, et hooldusõiguslik vanem on lapse seaduslik esindaja ning seejuures on ühist hooldusõigust omavatel vanematel ühine esindusõigus. Lõiked 2-6 toetavad sama põhimõtet, mille kohaselt vanemad peavad last suhetes kolmandate isikutega ühiselt esindama (ja esindamisele eelneb ühine otsustamine), st last esindades tuleks põhimõtteliselt teha ühiselt lapse nimel tehinguid. PKS eelnõu menetlemise viimases etapis lisatud lõige 7 on aga sama paragrahvi eelnevate lõigete loogikaga vastuolus, sätestades, et kui vanem esindab last iseseisvalt, eeldatakse teise vanema nõusolekut. Seejuures ei ole sellise nõusoleku eeldus mingil moel piiritletud.
- 5.2. Kehtiva regulatsiooni kohaselt saab seega teise vanema nõusolekut eeldada kõikides tehingutes, sõltumata tehingu olulisusest (sh lapse kinnisasja võõrandamine, lapsele isikut tõendava dokumendi taotlemine jne), kuid selline regulatsioon ohustab üldist õiguskindlust ning võib praktikas hulgaliselt probleeme tekitada.
- 5.3. Teise vanema otsese nõusolekuta lapse igapäevaste tehingute tegemine on aga praktikas kahtlemata vajalik ja otstarbekas. Seega tuleks Justiitsministeeriumi hinnangul selguse ning õiguskindluse huvides PKS § 120 lõiget 7 muuta kooskõlas PKS § 145 selliselt, et ühel vanemal oleks õigus last tema igapäevaelu puudutavates küsimustes üksinda esindada. Last puudutavates olulistest küsimustest tuleks aga ühise hooldusõiguse korral teha tehinguid ja toiminguid ühiselt. Seda, millised on igapäevaelu küsimused, ning millised olulised küsimused, jääks siiski sarnaselt § 145 praktika määratlada.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Kustutada PKS § 120 lõige 7 ning muuta § 120 lõiget 2 selliselt, et vanemal oleks ühise hooldusõiguse korral siiski õigus last üksinda esindada lapse igapäevatehingute tegemisel.

MÕJUD: Lapsevanemate, notarite, kohtunike jt jaoks selgem regulatsioon. Teise vanema ja lapse huvide tugevam kaitse ning suurem õiguskindlus kolmandate isikute jaoks alaealiste suhtes tehtavate tehingute osas.

6. Vanema ja lapse suhtluskorra kindlaksmääramine kohtu poolt (PKS § 143).

- 6.1. Praktikas on probleemiks osutunud asjaolu, et PKS ei sätesta otseselt, et kohus saaks kindlaks määrata vanema ja lapse suhtlemise korra. Sellele puudusele on oma hiljutises lahendis tähelepanu juhtinud ka Riigikohus.⁸
- 6.2. PKS § 143 lõige 1 näeb ette lapse õiguse isiklikult suhelda mõlema vanemaga ning vanemate kohustuse ja õiguse lapsega isiklikult suhelda. Lõike 2 kohaselt peab vanem hoiduma tegevusest, mis kahjustab lapse suhet teise vanemaga või raskendab lapse kasvatamist. § 143 lõige 3 näeb küll ette, et kohus võib lapse huvides suhtlusõigust või selle

⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 9. novembri 2011.a otsus nr 3-2-1-83-11, kättesaadav Riigikohtu kodulehel: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=222538948>.

kohta tehtud varasemate lahendite täitmist piirata või suhtlusõiguse teostamise või selle kohta tehtud varasemate lahendite täitmise lõpetada, kuid ei ütle otsesõnu, et kohus võib suhtluskorra kindlaks määrata.

- 6.3. Vaatamata sellele, et Riigikohus oma lahendis tõlgendamise kaudu PKS lünga täitis, tuleks ka PKS tekst viia seaduse mõtte ja eesmärgiga kooskõlla. Kuna vanematel on õigus ja kohustus lapsega suhelda, siis peab neil olema ka võimalus selle õiguse kaitseks vajadusel kohtusse pöörduda suhtluskorra kindlaksmääramiseks.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täiendada PKS § 143, sätestades selgelt kohtu õiguse kindlaks määrata vanema ja lapse omavaheline suhtluskord vanemate lahuselu korral.

MÕJUD: Lapsevanemate, kohtunike jt jaoks selgem regulatsioon ning kõrvaldatud seaduse lünk. Lapsest eraldi elava vanema ja lapse huvide tugevam kaitse.

- 7. Kas kohaliku omavalitsuse (edaspidi KOV) kui eestkostja jaoks lapsendamise protsessis osalemiseks peaks PKS ette nägema eriregulatsiooni?**

Justiitsministeeriumi tähelepanu on juhitud asjaolule, et PKS § 155 (nõusoleku andmise kord) küsimustes on ebamõistlik kutsuda KOV kohtuistungile või nõuda, et KOV annab oma nõusoleku notariaalselt tõestatud vormis. Sellega seoses tehti ettepanek seadusega lubada valla- või linnavalitsusel anda oma nõusolek eestkostjana lapsendamiseks korralduse vormis ning seda ettepanekut võib ilmselt põhjendatuks pidada.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täiendada PKS § 155 valla- ja linnavalitsuste poolt eestkostjana lapsendamiseks nõusoleku andmist reguleeriva erisättega, lubades nõusoleku anda ka korralduse vormis.

MÕJUD: Lihtsam asjaajamine KOV jaoks lapsendamise asjades. Halduskoormuse vähenemine.

- 8. Lapsendamiseks nõusoleku andmine ning vanema kohustused oma bioloogilise lapse suhtes (PKS §§ 156-157).**

- 8.1. Praktikas on probleemiks osutunud ka lapsendamiseks nõusoleku andmise seos vanema kohustustega lapse suhtes. PKS § 156 lõike 1 kohaselt peatub vanema hooldusõigus lapsendamiseks nõusoleku andmise hetkest. Selle sätte sõnastuse järgi on hooldusõiguse peatumise tingimuseks vaid nõusoleku andmine ning see ei ole seotud lapsendamise otsusega. Praktikas on ette tulnud olukordi, kus vanem kasutab PKS § 156 lõikes 1 sätestatud võimalust lapsendamiseks nõusoleku andmise kaudu väga lihtsalt oma hooldusõiguse peatamiseks ning seeläbi tekib olukord, kus laps jääb vanemliku hoolitsuseta. Viru Maakohus on 20. detsembri 2010. a kohtumääruses (asja nr. 2-10-64048) tõlgendanud PKS § 156 lõiget 1 selliselt, et hooldusõiguse peatumiseks piisab nõusoleku andmisest, isegi siis, kui lapsendamise soovi kellelgi ei ole. Tekib olukord, kus põhiseaduse § 27 kolmas lause kohustab vanemat oma lapse eest hoolitsema, kuid PKS § 156 lõike 1 sõnastus võimaldab lapse hooldusõigusest kergekäeliselt loobuda.

8.2. Lisaks eelnevalt viidatud probleemile lapse eest hoolitsemisega seoses, kui vanem lapsendamiseks nõusoleku annab, ilma et last tegelikult lapsendada soovitaks, tekib küsimus ka ülalpidamiskohustuste osas lapse suhtes. PKS § 157 kohaselt on lapsendaja kohustatud last üleval pidama alates ajast, kui vanem on andnud lapsendamiseks nõusoleku ja laps on võetud lapsendajate hooldada. See säte on suunatud eeskätt isikuliselt määratlemata lapsendajale, kuid praktikas püüavad seda kuritarvitada lapsest lahus elavad vanemad, andes nõusoleku oma lapse lapsendamiseks (ilma, et seda oleks soovitud) ning väites seejärel, et ülalpidamiskohustus on täies mahus üle läinud teise vanema uuele abikaasale kui tulevasele lapsendajale, kuigi uus abikaasa last lapsendada ei soovi. PKS § 157 sõnastus vajaks seetõttu korrigeerimist, et selliseid olukordi vältida.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Parandada PKS § 156 ja § 157 sõnastust, vältimaks nende sätetega seotud kuritarvitusi.

MÕJUD: PKS § 157 ei ole enam võimalik lapse suhtes kohustustest vabaneda soovivatel bioloogilistel vanematel kuritarvitada.

9. Kas täisealisel lapsendatul peaks olema õigus oma päritolu teada ka lapsendaja nõusolekuta? (PKS § 164 lg 6)

Rahvusvahelistest konventsioonidest tulenevate põhimõtetega ei ole kooskõlas PKS § 164 lg 6, mis näeb ette, et täisealisel lapsendatul või alaealisel lapsendatul on õigus saada maavalitsuselt teavet lapsendamise fakti kohta vaid lapsendaja nõusolekul. Kui alaealiste lapsendatute puhul on see piirang põhjendatud, siis täisealisel lapsendatul peaks olema õigus saada infot oma päritolu kohta ka ilma lapsendaja nõusolekuta.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Muuta PKS § 164 lõike 6 sõnastust selliselt, et täisealisel lapsendatul oleks õigus enda päritolu kohta infot saada ka ilma lapsendaja nõusolekuta.

MÕJUD: Kooskõla rahvusvahelise õigusega ning lapsendatud isikute õiguste parem tagamine. Maavalitsuste töökoormus sellest muudatusest tingituna eelduslikult märkimisväärselt ei suurene.

III osa EESTKOSTE

1. Kas on vajalik täpsustada, mida tähendab eestkostja jaoks keeld panna oma kohustuste täitmine kolmandale isikule (PKS § 179 lõige 3)?

1.1. Praktikas on tekkinud küsimusi PKS § 179 lõike 3 tõlgendamise osas. Seaduse rakendajatele jääb sageli arusaamatuks, kas sätet tuleb tõlgendada nii, et eestkostjal on keelatud volitada kolmandat isikut täitma mis tahes eestkostega seotud ülesandeid ja tehinguid või kui eestkostjal on siiski teatud ülesannete ja tehingute edasivolitamise õigus, siis milliste ülesannete ja tehingute osas ning millistel tingimustel.

- 1.2.PKS § 179 lõike 3 kohaselt ei või eestkostja oma kohustuste täitmist panna kolmandale isikule. See ei tähenda siiski, et eestkostja peaks kõiki eestkoste teostamiseks vajalikke toiminguid tegema isiklikult. Sätte tähendus seisneb selles, et eestkostet ei ole võimalik tervikuna edasi volitada, küll aga on võimalik kolmandaid isikuid volitada üksikuid eestkostega seonduvaid toiminguid tegema. Isegi kui eestkostja kõik üksikud ülesanded kolmandatele isikutele edasi volitab, jääb talle endale siiski vastutus nende ülesannete täitmise eest ning kohustus kontrollida, et volitatud isikud oma ülesandeid korrektselt ja eestkostetava huvides täidaksid. Seda vastutust ei ole eestkostjal võimalik kolmandale isikule panna.
- 1.3.Justiitsministeeriumi hinnangul ei ole sätte täpsustamine seaduse tekstis vajalik, kuid vajadusel võib täiendavalt selgitada, mida sättega silmas on peetud.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täpsustada PKS § 179 lõike 3 sisu; 3. Selgitada PKS § 179 lõike 3 sisu.

MÕJUD: Kohtute koormuse vähenemine õiguse tõlgendamisel ning halduskoormuse vähenemine tingituna arusaadavamast regulatsioonist õiguse adressaadi jaoks.

2. Täpsustada eestkostetavale kinnisasja kinkimise regulatsiooni (PKS § 180)

- 2.1.Probleemiks on osutunud PKS § 180 lg 1 p 1 tõlgendamine. Viidatud punkt sätestab, et eestkostja ei saa eestkostetavat esindada tehingutes, mille üks pool on eestkostetav ja teine pool eestkostja, eestkostja abikaasa, eestkostja otsejoones sugulane, õde või vend, välja arvatud juhul, kui tehing seisneb eranditult kohustuse täitmisel eestkostetava suhtes.
- 2.2.Punktis ette nähtud erandi „kui tehing seisneb eranditult kohustuse täitmisel eestkostetava suhtes“ tõlgendus ei ole praktikute hinnangul üheselt selge. Sellest tulenevalt on nii notarite hulgas kui esimeste astmete kohtutes tekkinud erinev praktika alaealisele kinnisvara kinkimise küsimuses. Osa notareid ja kohtunikke leiab, et eestkostetavale kinnisvara kinkimiseks on vajalik määrata erieestkostja, osad on veendunud, et selleks on vaja PKS § 187 kohaselt kohtu nõusolekut ning osad tõlgendavad PKS § 180 lg 1 p 1 selliselt, et eestkostja või vanem võib eestkostetavat ka kinnisvara omandamise tehingus kohtu sekkumiseta esindada, kui kinnisvaral ei lasu ühtegi kohustust ega koormatist.
- 2.3.Kinkelepinguga võtab kinkija kohustuse omand üle anda, kuid kingisaajal ei ole kohustust omandit vastu võtta. Kinkelepingu puhul eestkostetavaga tuleb kindlaks teha, kas sellest tekib eestkostetavale otseseid tsiviilkohustusi (TsÜS § 11 lg 3). Reeglina kinkeleping kingisaajale kohustusi ei tekita, välja arvatud juhul, kui selles on kingisaajale kohustusi või koormisi ette nähtud. TsÜS kommentaaride kohaselt ei ole näiteks maamaksukohustus, reaalservituudist tulenevad talumiskohustused, hüpoteek, hoonestusõigus jms otsesed tsiviilkohustused.⁹ Seega peaks TsÜS § 11 lõike 3 kohaselt lugema piiratud teovõimega isiku enda poolt sõlmitud kinkelepingu kehtivaks ilma vanema nõusoleku või heakskiiduta, rääkimata kohtu nõusoleku või erieestkostja määramise vajalikkusest.
- 2.4.Kui asuda seisukohale, et kinnisasja kinkelepingust ja asjaõiguslepingust ei tulene lapsele kohustusi, siis on tegemist eranditult lapse vastu kohustuse täitmisel ning seega PKS § 180 lg 1 p 1 kohaselt vanema esindusõigus välistatud ei ole ja erieestkostjat määrata ei ole vaja.

⁹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, Tsiviilseadustiku üldosa seadus, Kommenteeritud Väljaanne, Kirjastus Juura: Tallinn 2010, lk 55-56.

- 2.5. Justiitsministeerium jagab kinnisasja omandamise küsimuses TsÜS kommentaatorite seisukohta, mis puudutab näiteks maamaksukohustust ning hüpoteegist ja realservituudist tulenevaid talumiskohustusi ning leiab seega, et kinkelepinguks ei ole erieestkostja määramine reeglina vajalik. Vajalik ei ole ka kohtu nõusolek, kuna PKS §§ 187 ja 188 sellist piirangut ei sea.
- 2.6. TsÜS kommentaatorite seisukoht on mõneti vaieldav näiteks hoonestusõigust puudutavates küsimustes, kuid üldjoontes võib nõustuda kommentaatorite väitega, mille kohaselt on olukorra hindamisel eeskätt oluline //... asjaolu, et kinnisasja omandamine ei saa tekitada piiratud teovõimega isiku jaoks halvemat varalist olukorda, kui tal oli enne nimetatud asja omandamist.//.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täpsustada PKS § 180 lõike 1 punkti 1, võimaldades erandit piiratud teovõimega isikutele kingete tegemiseks, kui sellest ei teki eestkostetavale otseseid tsiviilkohustusi.

MÕJUD: Kohtute koormuse vähenemine õiguse tõlgendamisel ning halduskoormuse vähenemine tingituna arusaadavamast regulatsioonist õiguse adressaadi jaoks.

3. Kohtu nõusoleku nõue eestkostetava nimel tehingute tegemiseks (PKS § 187 ja § 188).

- 3.1. PKS § 188 lõikes 1 on välja toodud rida tehinguid, mille tegemiseks vajab eestkostja kohtu nõusolekut. Samas on välja jäänud näiteks kohtu nõusoleku vajalikkus osauhingute osa, tulundusühistu ja hooneühistu liikmelisuse võõrandamiseks, kuigi nende omandamiseks on § 188 lg 1 p 5 kohaselt nõusolek nõutav ning nõusolekut on vaja ka aktsiaseltsi aktsiate kui väärtpaberite omandamiseks ja võõrandamiseks.
- 3.2. Praktikas on osutunud probleemiks ka PKS § 188 lg 1 p 2 tõlgendamine. Juhul kui pärijate ringi kuulub alaealine isik ja pärandvara hulka pangakontol olevad rahasummad ning pärijad lähivad pank ja soovivad pärandaja kontol oleva raha kandmist pärijate nimel avatud kontodele, siis on olnud juhtumeid, kus pank käsitleb pärijate taotlust pärandvara jagamisena, kuigi vastavasisulist kokkulepet sõlmitud ei ole, ning keeldub ilma kohtu vastavasisulise nõusolekuta raha kandmisest pärijate soovitud viisil. Samas juhul, kui pärijaks on alaealine üksi või mitu alaealist, siis raha kandmisel nendel kontole kohtu nõusolekut ei nõuta.
- 3.3. Lisaks on kohtute nõusolekuga seoses välja toodud probleem, et seaduse kohaselt on kohtu nõusolek vajalik alaealise vara suhtes käsutustehingu tegemiseks ka juhul, kui käsutustehingu tegemiseks on võlaõiguslik alus (kas seadusest tulenev või tehinguline) olemas. Näiteks on pärimisseaduse (edaspidi Päs) § 16 lg 3 kohaselt pärandaja abikaasal lisaks oma pärandiosale õigus nõuda isikliku kasutusõiguse seadmist kinnisasjale, mis oli abikaasade ühine kodu. Kuna aga PKS § 187 p 1 kohaselt ei või eestkostja eestkostetava nimel kohtu eelneva nõusolekuta käsutada eestkostetavale kuuluvat kinnisasja või kinnisasjaõigust, siis võib ka selle tehingu tegemiseks vaja olla kohtu nõusolekut. Samuti on kohtu nõusolek vajalik näiteks testamendis määratud annaku üleandmiseks, kehtivate võlaõiguslike lepingute täitmiseks kinnisasja käsutustehingute tegemiseks jms.
- 3.4. Eeltoodust tulenevalt on vajalik PKS § 187 ja § 188 toodud piirangud tervikuna üle vaadata ning vajadusel kaaluda kohtu nõusoleku nõudest erandite kehtestamist, et mitte tarbetute nõusolekute taotlemistega kohtu töökoormust suurendada.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Korrastada PKS § 187 ja § 188 nimetatud tehingute loetelu, millisel puhul on vajalik kohtu nõusolek ning vajadusel kehtestada erandeid teistest seadustest tulenevate nõuete osas.

MÕJUD: Ühetaoline praktika seaduse rakendamisel. Lihtsustatud piiratud teovõimega isikutele kingete tegemine.

4. Kas ja milliseid väärtpaberitehingud peaks olema eestkostjal lubatud eestkostetava nimel kohtu nõusolekuta teha (PKS § 188 lg 1 p 8)?

- 4.1. Uue PKS jõustumise järgselt on meedias enim vaidlusi tekitanud PKS § 188 lõike 1 punktis 8 nimetatud piirang, mille kohaselt ei või eestkostja (sh lapsevanem) eestkostetava (sh lapse) nimel kohtu eelneva nõusolekuta omandada ja võõrandada väärtpabereid.
- 4.2. PKS § 187 ja 188 sätestatud piirangute eesmärgiks on lapse huvide kaitse, vältimaks liiga kergekäeliselt lapse varasse puutuvate otsuste tegemist vanema poolt ning võimalikke kuritarvitusi.
- 4.3. Valdavalt nõustuvad ka piirangu vastu olevad isikud ja asutused sellega, et seaduse eesmärgid on piirangute seadmisel põhimõtteliselt õiged, kuid siiski heidetakse ette, et piirangute seadmisel on jäetud arvestamata väärtpaberituru eripäradega.

4.4. Eestkostjate/vanemate teadlikkus väärtpaberitehingute tegemisel.

- 4.4.1. Piirangute vastased kinnitavad, et tegelikkuses investeerivad väärtpaberitesse ikkagi keskmisest teadlikumad inimesed, kellel on olnud varasem kokkupuude väärtpaberituruga ja kes seetõttu mõistavad lastele investeerimise kaudu vara kogumise vajalikkust. Samas ei saa siiski välistada, et ka kogenematud isikud otsustavad väärtpaberiturul kätt proovida, ega ka seda, et isegi kogenud väärtpaberituru tundjad võivad teha valesid otsuseid, kuna väärtpaberid on juba olemuslikult seotud märkimisväärsete riskidega.
- 4.4.2. Lisaks tuuakse kehtiva regulatsiooni puudusena välja, et isegi kui eeldada, et osadel lapsevanematel ei ole piisavaid teadmisi väärtpaberituru osas, siis on küsitav, kas kohtul on lapsevanema teadmiste hindamiseks piisav kvalifikatsioon. Kohus võib küll tellida lapsevanemate teadmiste hindamiseks ekspertiisi, aga ühe väärtpaberitehingu tegemiseks sellise kuluka inimese teadmisi hindava ekspertiisi tellimist ei peeta otstarbekas.
- 4.4.3. Viidatakse ka väärtpaberituru seaduse §-le 87¹, mille lõike 1 kohaselt peab investeerimisühing või muu investeerimisteenuse pakkuja (edaspidi investeerimisühing) enne investeerimisteenuse osutamist hindama vastava teenuse ja väärtpaberi sobivust ja asjakohasust kliendile. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt peab investeerimisühing investeerimisenõustamise või väärtpaberiportfelli valitsemise puhul kliendile sobiva investeerimisteenuse ja väärtpaberi soovitamiseks omama enne teenuse osutamist vajalikku teavet isiku teadmiste ja kogemuste kohta seoses konkreetse teenuse liigiga ja väärtpaberiga ning isiku rahalise olukorra ja investeerimiseesmärkide kohta. Seega leitakse, et ei ole mõistlik lapsevanemate teadmiste hindamiseks koormata kohtusüsteemi ja kulutada ekspertiisi tegemiseks riigi vahendeid olukorras, kus seaduse kohaselt tuleks seda teha selles valdkonnas tegutsevate väärtpaberitehingute vahendajate poolt.

4.4.4. Oluline on siiski silmas pidada, et väärtpaberituruseaduses ette nähtud kontrolli puhul ei arvestata vanema ja lapse (või eestkostja ja eestkostetava) vahelise sõltuvussuhte olemust ning lapse nõrgemat positsiooni ja huvisid. Samuti on nimetatud kohustuse näol tegemist eeskätt vaid selgituskohustusega konkreetsete soovitude tegemiseks ning isikule endale jääb lõpliku otsuse tegemise õigus, kas soovitud arvestada või mitte. Seega ei saa viidatud sätet siinkohal asjakohaseks pidada. Lisaks ei saagi konkreetse tehingu otstarbekuse hindamist pidada kohtu peamiseks funktsiooniks väärtpaberitehingute tegemiseks nõusoleku andmisel, vaid kohtu ülesandeks on eeskätt hinnata, miks vanemad selliseid tehinguid teha soovivad ning kas see soov on piisavalt põhjendatud.

4.5. Kohtumenetluse kiirus.

4.5.1. Lisaks tuuakse välja, et väärtpaberitehingu tegemiseks kohtu eelnev nõusolek võib kasu asemel tekitada lapsele olulist majanduslikku kahju, kuna sageli on oluline väärtpaberiturgudel toimuvale liikumisele kiiresti reageerida. Kui reageerida tuleb minutite või loetud tundide jooksul, on tehingute tegemise viivitamise tagajärjel tekkinud kahju või saamata jäänud tulu selgelt mõõdetav.

4.5.2. Kohtult nõusoleku taotlemise menetlusele heidetakse seetõttu ette selle ajamahukust, mis on mõõdetav kuudes, ega arvesta väärtpaberituruseaduse spetsiifika ning võib tekitada lapsele olulist varalist kahju.

4.5.3. Kohtupraktika põhjal on äärmiselt raske väärtpaberitehingute tegemiseks nõusolekute taotlemise osas statistikat teha, kuna sellist lahendi liiki ei ole kohtute infosüsteemis eraldi ette nähtud ning lahendid kuuluvad üldnimetuse alla „nõusoleku andmine lapse või eestkostetava nimel tehingu tegemiseks“. Eelduslikult ei ole selliseid juhtumeid ka kuigi palju. Pisteliselt nimetatud lahendiliigi alla kuuluvaid pärast 1. juulit 2010 tehtud kohtulahendeid uurides õnnestus siiski leida näiteks üks Pärnu Maakohu 8. märtsi 2011 määrus numbriga 2-10-56626, milles kohus andis vanematele üldise nõusoleku lapse nimel väärtpaberite omandamiseks ja müügiks. Antud juhtumi puhul kaasas kohus menetluse ka kohaliku omavalitsuse ning palus lisaks kohalikult omavalitsuselt ka kirjalikku seisukohta. Lisaks määrati asjas lapsele riigi õigusabi korras esindaja. Konkreetne menetlus kestis avalduse esitamisest kuni lõpliku lahendi tegemiseni ligi 4 kuud.

4.6. Eestkostetava vara eristamine selle päritolu alusel.

4.6.1. Praktikud on nii PKS eelnõu menetlemise kestel kui pärast selle jõustumist eestkostetava tehinguid piiravale regulatsioonile ette heitnud, et see ei erista eestkostetava (eeskätt lapse) vara selle päritolu alusel. Leitakse, et ei ole otstarbekas kasutada ühesugust lahendust lapse pärandina või kingina saadud vara ja lapsevanema poolt lapse tuleviku kindlustamiseks kogutava vara käsitlemisel, kuna see on põhjendamatu ning ebaproportsionaalselt piirav lapsevanemate suhtes, kes soovivad enda raha eest oma lapse huvides väärtpaberite investeringuid teha, et lapsele tulevikuks väärtpaberiportfelli koguda. Eriti põhjendamatuks peetakse kohtult nõusoleku küsimise kohustust väärtpaberite omandamiseks.

4.6.2. Praktikutele võib nõustuda, et oleks õige eristada lapse vara selle päritolu alusel, kuid paraku ei ole see tegelikkuses rakendatav, kuna olukorras, kus vanem soovib lapse nimel väärtpabereid omandada, ei ole võimalik kindlaks teha selle vara päritolu, mille eest

vanem väärtpabereid omandada soovib. Samuti ei ole võimalik lapsel juba olemas olevate väärtpaberite puhul igakordselt tuvastada nende päritolu.

- 4.6.3. Kaaluda võiks siiski PKS muutmist selliselt, et see võimaldaks eestkostjal eestkostetavale väärtpabereid kinkida. Sellisel juhul saaks vanem omandada väärtpabereid enda nimel ning langeks ära lapse vara arvelt väärtpaberite omandamise kartus.

4.7. Muud investeerimisvõimalused ja pakutud lahendused.

- 4.7.1. Rahandusministeeriumi hinnangul on PKS investeerimiskeskonda negatiivselt mõjutanud ja ei vasta lapsevanemate õigustatud ootustele. Viidatakse Eesti Väärtpaberikeskuse statistikale, mille kohaselt on 2010.a jooksul suletud neljandik laste nimel avatud väärtpaberikontodest.
- 4.7.2. Lapsevanematel on siiski säilinud võimalus lastele väärtpaberite kaudu vara koguda, tehes väärtpaberitehinguid oma isiklikul väärtpaberikontol.
- 4.7.3. Vanemate isiklikul kontol tehingute tegemise probleemina nähakse, et selle tagajärjel ei ole lapse vara enam lapsevanema varast eristatud ega lapsevanema pankroti puhul kaitstud. Seevastu piirangute puudumise korral oleks vanematel võimalik enda vara lapse kontol hoides seda oma võlausaldajate eest varjata. Pankroti korral saab vara küll põhjendatud kahtluse puhul tagasi võita, kuid seda vaid piiratud aja jooksul pärast tehingu tegemist.
- 4.7.4. Nõustuda võib siiski argumendiga, et väärtpaberiinvesteeringute tegemine lapse nimele avatud väärtpaberikonto asemel lapsevanema kontol võib luua ebasoovitavad tagajärgi lapse vara suhtes lapsevanemate lahutuse/lahkumise ja sellega kaasneva võiva varalise konflikti puhul, mis oleks keerukam, kui investeeringud lapse nimele tehtaks lapse väärtpaberikonto vahendusel.
- 4.7.5. Sampo Panga esindaja subjektiivse hinnangu kohaselt ei ole PKS § 188 lg 1 punkti 8 mõjul praktikas lapsevanemad massiliselt laste väärtpaberikontosid sulgema asunud, kuid uusi väärtpaberikontosid on pärast uue PKS jõustumist laste nimel avatud vaid üksikutel juhtudel. Vanemad eelistavad lastele raha kogumiseks kasutada väärtpaberikontode asemel pigem tähtajalisi hoiuseid, kuid probleemina näeb panga esindaja endiselt, et pikaajalisteks investeeringuteks hea alternatiiv hetkel puudub. Samas mõõnab panga esindaja, et majanduse hetkeolukorra kriitilisust arvestades võib see olla pigem positiivne, et laste nimel viimasel ajal väärtpaberitesse reeglina investeeritud ei ole.
- 4.7.6. Rahandusministeerium teeb ettepaneku PKS § 186 lõikes 2 sätestatud väärtpaberite ringi laiendamiseks. Sarnaselt riigi võlakirjadele soovitatakse, et kohtu nõusolek ei peaks olema nõutav seaduse alusel reguleeritud väärtpaberituru (väärtpaberibörsi) korraldaja ja riikliku finantsjärelevalve asutuse (Finantsinspektsiooni) poolt järelevalvatavate emitentide väärtpaberite osas. Eelkõige peaksid nende hinnangul vastavasse nimekirja kuuluma investeerimisfondide osakud, mille puhul on investeerimisriskid hajutatud.
- 4.7.7. Viidatakse ka 01. jaanuaril 2011. a jõustunud tulumaksuseaduse § 171, mis sätestab väärtpaberite loetelu, mille osas on võimalik tulumaksukohustust edasi lükata. Vastavate erisuste tegemine on põhjendatud sellega, et avalikult pakutavate väärtpaberite emitentide tegevust, aruandlust, usaldatavusnõudeid, investeerimispiiranguid jne kontrollib riiklik finantsjärelevalve asutus, mistõttu on sellistesse väärtpaberitesse investeerimisel investorite huvid paremini kaitstud.

- 4.7.8. Väärtpaberite ringi laiendamise küsimust arutati korduvalt ka PKS eelnõu menetlemise käigus ning jõuti arusaamale, et vaatamata põhjalikule kontrollile, on valdav osa väärtpabereid siiski väga kõrge riskiastmega ning ei ole põhjendatud olukord, kus vanem riskib väärtpaberiturul lapse varaga.

VALIKUD: 1) Säilitada kehtiv olukord; 2) Muuta PKS § 188 lg 1 p 8 sätestatud piirangut eestkostetava nimel väärtpaberitega tehingute tegemiseks; 3) Laiendada PKS § 186 lõikes 2 sätestatud väärtpaberite ringi.

MÕJUD: Eestkostja õiguste laiendamise korral PKS § 188 lg 1 p 8 osas tekiks oht eestkostjate poolt eestkostetava majandusliku olukorra kahjustamiseks ebaõnnestunud väärtpaberitehingute tulemusena, kuid ühtlasi loodaks seeläbi võimalus väärtpaberiturul hästi orienteeruvatele eestkostjatele eestkostetava vara pikaajaliseks investeerimiseks, millel võivad olla ka positiivsed tagajärjed.

5. Kohustusliku pärandi inventuuri nõude dubleerimine (PKS § 188 lg 4 ja Päs § 136).

PKS § 188 lg 4 kohaselt tuleb pärandi vastuvõtmisel eestkostetavate puhul teha inventuur. Samas sätestab ka Päs § 136 lõige 1, et pärandi inventuur on kohustuslik, kui pärijaks on piiratud teovõimega isik, kohalik omavalitsusüksus või riik. Päs § 136 lg 2 annab muuhulgas võimaluse, et alaealise lapse vanem või eestkostja ei nõua inventuuri ja arvestab sellest tulenevate võimalike tagajärgedega, kuid PKS § 188 lg 4 kohaselt tuleks pärandi vastuvõtmisel teha inventuur igal juhul. Seega oleks põhjendatud vastuolu kõrvaldamine ning arusaamatusi tekitava dubleeriva sätte kustutamine PKS-ist.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Kustutada PKS § 188 lõige 4.

MÕJUD: Selgem ja loogilisem regulatsioon õiguse adreassaadi jaoks.

6. Eestkoste rahastamise küsimused.

- 6.1. Sotsiaalministeerium juhib tähelepanu vajadusele luua riiklik süsteem eestkostjatele tasu määramiseks, kuna täisealistele piiratud teovõimega isikutele on füüsilisest või juriidilisest isikust eestkostja leidmine äärmiselt keeruline. Muu hulgas oleks tasu määramine oluline selleks, et tekiks juriidilisi isikuid, kes sooviksid osutada professionaalset eestkostja teenust.
- 6.2. KOV-id, kelle territooriumil asub kümnete (erijuhul üle saja) eestkostet vajavate elanikega erihooldekodu, seisavad Sotsiaalministeeriumi sõnul probleemi ees, kus eestkostega seotud küsimusi korraldab KOV sotsiaalala töötaja, kelle koormus on ebamõistlikult suur, mistõttu kannatab ka eestkoste sisuline kvaliteet.
- 6.3. Erihoolekandeteenuseid üle Eesti umbes 2000 inimesele osutav AS Hoolekandeteenused leiab, et on vajalik määratleda eestkostja ülesannete täitmisega kaasnevad kulukomponendid ja sellest tulenevalt vaadata üle rahastamise allikad (nt mis mahus on KOV-idele eraldatavate tasandusfondi rahade puhul arvestatud eestkoste teostamisega ning kas eestkoste eest tasu maksmisel füüsilisele isikule samal ajal eestkoste korraldamise komponendi eest KOV-ile tasandusfondist raha eraldades on õige).

6.4.PKS § 192 lõike 4 järgi võib riik ette näha eestkoste teostamiseks täiendavaid rahalisi toetusi Justiitsministeeriumi vahendusel. Seni seda siiski tehtud ei ole, kuna tegemist oleks riigi jaoks olulise lisakuluga ning ka PKS § 192 lõige 1 näeb ette, et eestkostet teostatakse üldjuhul tasuta. Justiitsministeerium mõnab nn palgaliste eestkostjate süsteemi loomise vajadust, kuid leiab, et riigi praeguses majandusolukorras on see hetkel pigem ebatõenäoline.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Eraldada riigieelarvest vahendid palgaliste eestkostjate süsteemi loomiseks.

MÕJUD: Palgaliste eestkostjate süsteem aitaks kaasa eestkostetavate huvide senisest oluliselt paremale kaitsele, kuid tooks riigi jaoks kaasa märkimisväärse lisakulu.

7. Kas on vajalik eraldi alus eestkoste lõpetamiseks eestkostetava teadmata kadumise puhuks (PKS § 196 lg 1)?

PKS § 195 näeb ühe eestkoste lõppemise alusena ette eestkostetava surma, kuid § 196 esimene lõige näeb ette, et kui eestkostetav on teadmata kadunud, lõpeb eestkoste selle lõpetamisega kohtu poolt. Kohus lõpetab eestkoste, kui ta saab teada eestkostetava surmast. Seega kordab § 196 lõige 1 eelnevas paragrahvis sätestatud põhimõtet ning tekitab seeläbi praktikas segadust.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Kustutada või muuta PKS § 196 lõige 1, silmas pidades § 195 sätestatut.

MÕJUD: Selgem ja loogilisem regulatsioon seaduse rakendajate jaoks.

8. Kas oleks vajalik piirata isikute ringi, kellel on õigus esitada avaldus täisealisele isikule eestkostja määramiseks (PKS § 203 lg 1)?

8.1.Kehtiva PKS regulatsiooni kohaselt, kui täisealine ei suuda vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kehtvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida, määrab kohus tema enda, tema vanema, abikaasa või täisealise lapse või valla- või linnavalitsuse avalduse alusel või omal algatusel talle eestkostja. Avalduse esitamiseks õigustatud isikute ring on seega võrdlemisi lai ning praktikute hinnangul tekib seeläbi oht liigse eraellu sekkumisega isiku põhiõiguste riivamiseks.

8.2.Alternatiivina võiks kaaluda Saksamaa regulatsioonile¹⁰ sarnast lahendust, mille kohaselt võib avalduse esitada vaid eestkostet vajav isik ise ning teistel huvitatud isikutel peaks olema võimalus kohtule teatada eestkostet vajavast isikust sarnaselt PKS § 171 lõikes 2 sätestatuga, misjärel kohus algatab vajadusel eestkoste seadmise. Õigustatud isikute ring peaks täisealise isiku eestkoste küsimustes olema ilmselt siiski kitsam, kui § 171 seda alaealiste puhul ette näeb.

¹⁰ Bürgerliches Gesetzbuch (edaspidi BGB) § 1896. Saksamaa Justiitsministeeriumi kodulehel kättesaadav: http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_1896.html

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Muuta PKS § 203 lõiget 1 selliselt, et eestkoste seadmiseks avalduse esitamise õigus säiliks vaid eestkostet vajaval isikul endal ning teistel huvitatud isikutel oleks õigus teatada kohtule eestkostet vajavast isikust.

MÕJUD: Kohtute vähenenud töökoormus ning eestkostet vajada võivate isikute põhiõiguste tugevam kaitse.

9. Kas eestkoste jätkumise põhjendatuse kontroll peaks toimuma harvem kui iga 3 aasta tagant (PKS § 203 lg 4)?

9.1. Nii kohtud kui kohalikud omavalitsused on rahulolematud PKS § 203 lõikes 4 sätestatud kohtu kohustusega kontrollida iga kolme aasta järel, kas eestkoste jätkumine eestkostetava üle on eestkostetava huvide kaitseks vajalik ning kas on alust eestkostja ülesandeid laiendada või kitsendada. Leitakse, et nii sage järelkontroll ei ole põhjendatud.

9.2. On juhitud tähelepanu ka vajadusele eristada nõ lootusetult haigeid ning ajutiselt piiratud teovõimega eestkostetavaid ning sätestada vastavalt ka erinev järelkontrolli ajavahemik. Viimast oleks praktikas aga äärmiselt raske teostada, kuna piiri tõmbamine nõ lootusetute ja ajutiste juhtumite vahele on keerukas. Lisaks on vajalik regulaarselt kontrollida eestkoste jätkumise vajaduse kõrval ka eestkoste ulatust, eestkostja sobivust oma ülesannete täitmiseks jms, mis võib sõltuda ka muudest asjaoludest eestkostetava vaimse seisundi kõrval.

9.3. Oluline on veel märkida, et TsMS § 526 lõikes 3 nähakse ette PKS-ist erinev tähtaeg seatud eestkoste uuesti läbivaatamiseks. Viidatud sätte kohaselt ei või aeg, millal kohus hiljemalt otsustab eestkoste lõpetamise või pikendamise, olla pikem kui viis aastat eestkoste seadmise määruse tegemisest alates.

9.4. PKS ja TsMS sätted tuleks viia kooskõlla ning tingituna kohtute töökoormusest eestkoste üle järelevalve teostamisel oleks ilmselt pigem põhjendatud TsMS kasutatud pikema tähtaja (5a) kasutamine.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Ühtlustada PKS § 203 lõige 4 ja TsMS § 526 lg 3, sätestades eestkoste järelkontrolli ajavahemikuks 5a.

MÕJUD: Kohtute töökoormuse vähenemine. Eestkostetavate õiguste mõningane nõrgenemine.

IV osa RAKENDUSSÄTTED

Nappide rakendussätete tõttu on seaduse jõustumise järgselt selle rakendamisel tekkinud mitmeid tõlgendusprobleeme, millest osad on sujuvalt praktika käigus lahenenud, kuid mitmed küsimused vajavad veel täiendavat analüüsi:

- 1) Uue PKS varauhisuse varasuhtele üleminekuga seonduvalt – kumba seadust tuleb kohaldada enne 1.juulit 2010 ühisvarasuhte kestel omandatud vara kuuluvuse määramiseks? Muuhulgas on oluline määratleda lahuselu kestel (kuid abielu ajal) omandatud vara kuuluvus, kuna varasema seaduse kohaselt oli tegemist lahusvaraga ning uue seaduse kohaselt kuulub ka see vara ühisvara hulka (PKS § 211);

- 2) Hooldusõiguse süsteemile üleminekut puudutavad küsimused (PKS § 214);
- 3) Hagi eseme (elukoha vs hooldusõiguse määramine) või hageja/kostja isiku (ülalpidamiskohustused) muutus menetlustes, mis on alanud enne 1.juulit 2010;
- 4) Pärimisega seonduvad rakendusprobleemid (eeskätt seoses PKs § 39).

Lisaks näevad praktikud suurt vajadust selle järele, et kohtutele taotluse esitamise lihtsustamiseks töötataks välja kohtute veebilehel ja kodanikuportaalis kättesaadavad taotluste näidised ja selgitused nende näidiste täitmiseks.

VALIKUD: 1. Säilitada kehtiv olukord; 2. Täiendada ja täpsustada PKS rakendussätteid tõlgendusraskuste vähendamiseks.

MÕJUD: Ühetaoline praktika seaduse rakendamisel. Kohtute töökoormuse vähenemine.

LISA 1

Parandamist vajavad pisivead:

- 1) Juhul, kui § 1 lõiget 3 ei kustutata, tuleks selles lõikes lisada sõna “piiratud” sõna „teovõime“ ette (muuta vastavalt TsÜS § 9 lg 1);
- 2) PKS § 12 lg 1 p 1 sõna „ja“ asendada sõnaga „või“, kuna hagi ei ole vajalik esitada koos regionaalministriga;
- 3) PKS § 27 lg 6 viimane lause kustutada, kuna see kordab PKS § 61 sätestatud põhimõtet ega ole seega vajalik;
- 4) PKS § 38 teine lause muuta ebaõnnestunud sõnastuse tõttu. Sõnad “Samal moel” asendada sõnadega “Kohustuste jagamisele”;
- 5) PKS § 53 lg 4 esimeses lauses asendada sõna “lõpetamise” sõnaga “lõppemise” (PKS § 63 kohaselt abielu lõpeb, kui abielu lahutatakse või kui abikaasa sureb). Sama paragrahvi ja lõike teises lauses asendada sõna “lõpetamise” sõnaga “lahutamise”;
- 6) PKS § 56 lg 2 L 2 asendada sõnad “määratakse kindlaks otsuses” sõnadega “määrab kindlaks kohus.”;
- 7) PKS § 69 lg 2 kustutada sõnad „käesoleva paragrahvi lõike 1 kohase vara jagamise korral“.
- 8) Juhul, kui ei sõnastata lõiget täielikult ümber, siis PKS § 120 lg 7 sõna „iseseisvalt“ asendada kas sõnaga „üksinda“ või mõne muu sobivama sõnaga. Sõna „iseseisvalt“ on tekitanud segadust;
- 9) PKS § 152 lg 4 sõna „määratud“ asendada sõnaga „määratlemata“ – tegemist on siinkohal anonüümse lapsendamise, mille puhul ei tohi vanem teada lapsendaja andmeid;
- 10) PKS § 153 lg 1 – eestkoste seatakse ja eestkostja määratakse, mitte eestkostjat ei nimetata. Sõnastuslik parandus;
- 11) Läbivalt korrastada mõistete „kohtu luba“ ja „kohtu nõusolek“ kasutus. PKS § 153 lõikes 2 räägitakse näiteks kohtu loast;
- 12) PKS § 154 sõna „avaldust“ asendada sõnaga „tahteavaldust“;
- 13) PKS § 155 lg 1 kustutada ja sõnastada järgmiselt: „Laps, lapse vanemad, eestkostja ja lapsendaja abikaasa esitavad oma nõusoleku kohtule isiklikult või notariaalselt tõestatud vormis.“ Hetkel esineb selles lõikes arusaamatu kordus;

- 14) PKS § 155 lg 6 – kustutada „kui kohus ei anna lapsendamiseks nõusolekut“, kuna see puudutaks justkui lapsendamise algfaasi, vaid pigem näiteks „kui kohus teeb lapsendamise asjas eitava lahendi“ vms;
- 15) PKS § 164 sõna „määramata“ asendada sõnaga „määratlemata“. Kontrollida, ega sama viga veel selles peatükis ei esine;
- 16) PKS § 167 lg 3 parandada vale viide: „kohaldatakse ka käesoleva seaduse § 155 lõiget 4“;
- 17) PKS § 168 lg 2 p 4 sõnad „30 päeva“ asendada sõnadega „8 nädalat“. Muus osas sai 30-päevane ajavahemik muudetud 8-nädalaseks, kuid ekslikult jäi see siin muutmata;
- 18) PKS § 190 tuleks täpsustada, et silmas on peetud PKS § 187-188 nimetatud tehingut. Lause „kohtu nõusolekuta tehtud ühepoolne tehing on tühine“ omab küll kontekstist tuletatavat tähendust, kuid ei ole korrektne;
- 19) PKS § 198 lõike 2 sõnastus vajab korrigeerimist: „... esitama kohtule avalduse niipea, kui need eeldused on täidetud“;
- 20) PKS § 209 lg 2 täpsustada viidet, asendades „§-s 180“ täpsema „§ 180 lõikes 1“, kuna ei ole põhjendatud erieestkostja määramine selleks, et eestkostetava arvel kinkeid teha;
- 21) PKS § 214 lg 3 võiks lisada „kui hooldusõigust ei ole kindlaks määratud...“;
- 22) SHKS § 282 viite parandus: sotsiaalmaksuseaduse § 6 lõige 1¹ peaks viitama sotsiaalhoolekandeseaduse §-le 28¹ (vt Türi vallavalitsuse 2010 sellekohast kirja);
- 23) Päs § 6 peaks olema korrektne viide PKS-ile (praegu vanemlike õiguste äravõtmine). Seletuskirja selgitus ka enne uut PKS tekkinud olukordade kohta;
- 24) Eemaldada mõiste „võõrasvanem“ erinevatest seadustest, kuna PKS sellist mõistet enam ei kasuta. Hetkel on võõrasvanema mõiste kasutusel seitsmes seaduses:
- Riiklike peretoetuste seadus;
 - Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus;
 - Riikliku pensionikindlustuse seadus;
 - Vanemahüvitise seadus Riigikogu seadus;
 - Sotsiaalhoolekande seadus Riigikogu seadus;
 - Kaitseväeteenistuse seadus Riigikogu seadus;
 - Politsei ja piirivalve seadus Riigikogu seadus.
- Lisaks kasutavad võõrasvanema mõistet ka järgmised rakendusaktid:
- Pensionioõigusliku staaži tõendamise kord;
 - Riiklike peretoetuste ja vanemahüvitise taotlemise avalduse vorm ja vajalike lisadokumentide loetelu;
 - Riikliku pensioni määramise, ümberarvutamise ja maksmise juhend.